

Cilt / Volume: 11, Sayı / Issue: 22, Sayfalar / Pages: 254-280

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 20.04.2021

Accepted / Kabul: 10.08.2021

KÜRESELLEŞMENİN KENTLERİN EKONOMİK GELİŞİMLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ: TR 72 BÖLGESİ İLLERİ AÇISINDAN BİR KARŞILAŞTIRMA

Feride Fatma BİLGİLİ¹

Öz

Küreselleşme olgusu ekonomik, politik ve sosyo-kültürel açılardan tüm dünya ülkelerini etkilemektedir. Ticaretin ve sermaye hareketliliğinin hız kazandığı bu süreçte, ülkeler ve kentler farklı biçimlerde eklenmiştir. Kentlerin kapitalist küresel sisteme farklı biçimlerde eklenmesi, onların eşitsiz ekonomik gelişmesine yol açmaktadır. Küresel sisteme eklenemeyen ve ulusal/uluslararası sermayeyi çekebilme başarısı elde eden kentler ekonomik bakımdan ilerleme gösterirken sisteme eklenemeyen kentler ise geride kalmaktadır. Bu durum ülkeler arası ya da bölgeler arası düzeyde eşitsizlik biçiminde görülebileceği gibi aynı bölgedeki iller arasında da eşitsizlik biçiminde görülebilmektedir. Bu durumun en iyi örnekleyen il gruplarından biri de TR 72 Bölgesinde bulunan Kayseri, Sivas ve Yozgat'tır. Bu illerin küresel sisteme farklı düzeylerde eklenmesi nedeniyle eşit düzeyde gerçekleşmeyen sermaye birikim süreçlerinin eşitsiz ekonomik gelişmeye yol açıyor olması çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır. Bu ön kabulden hareketle Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin küresel sistem ile olan ilişki becerilerinin ekonomik yansımaları istatistiki veriler doğrultusunda ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Sivas ve Yozgat illeri ekonomik gelişmişlik açısından, küresel sermaye için bir çekim merkezi haline gelen Kayseri ilinin gölgesinde kalmışlardır. Çalışmanın, Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin ekonomik düzeylerini küresel sistemle olan ilişkileri bağlamında ele alması bakımından literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kent, Sermayenin Küreselleşmesi, Kentsel Hiyerarşi, Kayseri-Sivas-Yozgat.

Jel Kodları: R11, F21, F32.

¹Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: f.bilgili@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5589-5126.

Atıf/Citation

Bilgili, F. F. (2021). Küreselleşmenin kentlerin ekonomik gelişimleri üzerine etkileri: TR 72 bölgesi illeri açısından bir karşılaştırma. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 254-280.

IMPACT OF GLOBALIZATION ON ECONOMIC DEVELOPMENTS OF CITIES: A COMPARISON WITHIN THE PROVINCES OF TR 72 REGION

Abstract

The phenomenon of globalization, affects all countries of the world in terms of economic, political and socio-cultural aspects. Countries and cities are be added in different ways in this process, where trade and capital mobility accelerate. Cities that can be added to the global system and succeeded in attracting national / international capital have made economic progress, while those that cannot be added are left behind. In this study, the economic development levels of Kayseri, Sivas and Yozgat (TR 72 region), which are geographically adjacent to each other, will be examined in terms of their ability to added to the global system. Uneven realization of capital accumulation processes in Kayseri, Sivas and Yozgat provinces and the uneven economic development resulting from this constitute the main problem of the study. This study, it is based on the premise that the capacity of cities to be articulated to the global system leads to an unequal economic development. Economic reflections of Kayseri, Sivas and Yozgat provinces' relationship skills with the global system will be tried to be revealed in the light of statistical data. According to the results obtained from the study, the economic levels of these provinces, whose relations with the global system are unequal are also different from each other. The province of Kayseri has become a center of attraction in terms of global capital and has taken precedence over Sivas and Yozgat provinces economically. It is thought that the study will contribute to the literature in terms of handling the economic levels of the TR 72 region within the framework of their relations with the global system.

Keywords: Globalization, City, Globalization of Capital, Urban Hierarchy, Kayseri-Sivas-Yozgat.

Jel Codes: R11, F21, F32.

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu ekonomik boyutunun yanında siyasal, sosyal ve mekânsal boyutları olan bir süreçtir. Literatürde küreselleşmenin başlangıcıyla ilgili farklı dönemleştirmeler gösterilmiş olsa da 1970'lerden itibaren hız kazandığı kabul edilmektedir. 1970'lerin sonunda krize giren dünya ekonomisi krize tepki olarak üretim modelini değiştirmiş ve esnek üretim modeline geçmiştir. Üretim ilişkilerindeki bu dönüşümle birlikte birçok alanda olduğu gibi mekânsal/kentsel süreçler alanı da yeni bir yapılanma içerisine girmiştir. Esnek üretim modeline geçilmesiyle birlikte dünya çapında hareketlilik kazanan sermaye, kendine karlılık sağlayacak alanlara yönelmiştir. Sermayenin kendine karlılık sağlayan alanlara yönelmesi ülke yerleşim birimlerinde farklılıklara yol açmıştır. Bu durum bazı kent/bölgelerin ekonomik açıdan diğerlerinin önüne geçmesine ve kentler arası ekonomik eşitsizliklere yol açmıştır. Bunun sonucunda da kentsel hiyerarşik sistem yeniden şekillenmekte ve yeni küresel sistemin mekânsal yansıması olan kentler arası rekabet ön plana çıkmaktadır.

Kentler arası rekabet sisteminde küresel sisteme eklemlenebilen kentler ekonomik olarak gelişirken sermayeyi çekme başarısı gösteremeyen kentler ise bu kentlerin gölgesinde kalmaktadır. Küresel sisteme eklemlenebilen kentler çevre kentlerden sermaye ve emek gücü çekerek küresel ve yerel rekabet ortamında diğer kentlere göre ön plana çıkmaktadırlar. Bu

eşitsizlikler bölge çapında olabileceği gibi bazen de aynı coğrafi bölgede birbirine sınır olan iller arasında da görülebilmektedir. Türkiye’de bu durumu en iyi örnekleyen kent gruplarından biri TR 72 Bölgesinde yer alan Kayseri-Sivas-Yozgat üçlüsüdür. Sivas ve Yozgat ekonomileri, küresel ve yerel üretim ağları ile daha başarılı bir ilişki kurmuş olan Kayseri ekonomisinin gölgesinde kalmışlardır.

Küresel sisteme eklenemeyen kentlerin eklenemeyen kentlere göre ekonomik açıdan daha gelişmiş olduğu varsayımından hareket eden bu çalışma; aynı coğrafi bölgede bulunmalarına rağmen farklı ekonomik gelişmişliklere sahip olan Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin küresel sistemle olan ilişkilerini analiz etme amacı taşımaktadır. Çalışmada Kayseri, Yozgat ve Sivas illerinin çeşitli ekonomik parametreleri karşılaştırılmıştır. Söz konusu kentlerin küresel sermayeye eklenemeyen düzeylerinin ölçülmesi amacıyla yabancı yatırımcı sayısı, girişim sayıları, rekabetçilik sıralaması, ekonomik gelişmişlik sıralamaları gibi göstergelerden yararlanılmıştır.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE KENTLER

Küreselleşme olgusu, toplumları ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda değiştirmiş ve dönüştüren dinamik bir sürecin adıdır. Küreselleşmenin bu dönüştürücü etkilerini ülkeler, bölgeler ve hatta kentler üzerinde görmek mümkün hale gelmiştir. Küreselleşmenin mekânsal yansımalarının birer izdüşümü olan kentler bu süreçte ülkelerin küresel sisteme entegrasyonunda kilit noktası haline gelerek dönüşümün sembolü olmuştur. Bu bölümde küreselleşme sürecinin kentler üzerindeki bu dönüştürücü etkileri ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. Küreselleşme Kavramı

Son dönemlerde ekonomik, siyasal ve sosyal tabanlı birçok tartışmanın temelini oluşturan küreselleşme kavramı ile ilgili kesinleşmiş bir tanım yapmak oldukça zordur. Küreselleşmenin tanımı, kavramın hangi faktörler üzerinden ele alındığına göre değişmektedir. Bu nedenle kavrama farklı bakış açılarıyla yaklaşılması belli bir tanım üzerinde uzlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Küreselleşme içeriği, işlevi ve boyutları bakımından oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. Başlangıcında genellikle ekonomik boyutu içeren bir anlama sahip olsa da özellikle 1990 sonrası dönemde kavramın içeriği genişlemeye başlamıştır. Günümüzde artık küreselleşme siyasal, ekonomik, kültürel ve mekânsal süreçlerdeki değişimi de içeren bir süreçtir (Friedman, 2000, s.18).

Küreselleşme kavramına özel bir önem atfeden Anthony Giddens’e göre (2000, s. 25) küreselleşme; birden fazla süreçleri ifade etmektedir ve karmaşık süreçleri bir araya getiren

bir olgudur. Giddens, dünyanın her hangi bir yerinde meydana gelen olayların farklı bölgeleri de etkileyerek sınırları aşması küreselleşmenin bir etkisi olduğunu söyler ve toplumları dönüştüren asıl itici gücün küreselleşme olduğuna inanır.

Küreselleşme, genel olarak 1970'lerin sonunda ortaya çıkan politik, ekonomik ve kültürel bir dönüşüm sürecini ifade etse de küreselleşmenin en baskın etkileri ekonomik alanda görülmektedir. Küreselleşme, genel olarak ülkeler arasında mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi, dünya ölçeğinde karşılıklı etkileşimlerin yoğunlaşması ve yaygınlaşması olarak ifade edilmektedir (Fischer, 2003, s. 2). Farklı bir bakış açısıyla küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya piyasaları ile eklemlenmesi ve tüm ekonomik karar süreçlerinin gittikçe dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi olarak yorumlanmaktadır. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere küreselleşme, üretim ilişkilerinin ve sermayenin uluslararasılaşmasını ve ulusal piyasaların bütünleşmesini ifade etmektedir. Benzer tanımlamaların ortak özelliği küreselleşmenin unsurları üzerinde (uluslararası ticaret ve uluslararası ticarete açık olmak, sermaye hareketliliği, işgücü hareketliliği, çokuluslu işletmeler üretimin değişen yapısı, teknoloji üretme kullanabilme ve endüstri ilişkilerinde dönüşüm-yeni istihdam biçimleri) genel olarak bir anlaşmaya varılmış olmasıdır.

Yukarıda da değinildiği gibi küreselleşmeye ilişkin birçok farklı bakış açısı bulunmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ya da sosyal yanlarına vurgu yapan bakış açıları olduğu kadar küreselleşmenin ülkeler ve ekonomiler üzerindeki olumlu/olumsuz etkilerini değerlendiren bakış açıları da bulunmaktadır. Immanuel Wallerstein (2000) küreselleşmenin her şeyi değiştiren bir güce sahip olduğunu belirterek piyasa sisteminin adil olmayan sonuçlarına ve kültürel özerkliklerin yok oluşuna dikkat çekmektedir. Milton Friedman (2000) ise küreselleşme sürecinde ekonomilerin birbirlerine olan bağımlılığının arttığını ifade eder. Friedman'a göre liberal sistem olarak adlandırılan bu sistemde serbest piyasa ekonomisi ne kadar etkin hale getirilirse ekonomilerde o denli verimli olacaktır.

2.2. Küreselleşmenin Tarihi Süreçleri

Küreselleşmenin başlangıcıyla ilgili literatürde tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Küreselleşme olgusunun politik, ekonomik, sosyal ve kültürel içeriklerine göre farklı dönemselleştirmeler yapılmaktadır. Bazı çalışmalar küreselleşmenin tarihini çok eski dönemlere dayandırırken bazı çalışmalar ise 1980'leri başlangıç olarak almaktadır. Literatürde yapılan bir takım dönemselleştirmeler küreselleşmenin tarihsel geçmişini çok eski

tarihlere dayandırmış olup 1970'leri ise küreselleşmeyi hızlandıran dönem olarak ele almaktadır.

Literatürde küreselleşmenin tarihi ile ilgili genel olarak üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşım, küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olduğu kabulüne dayanır ve 1970 sonrası yaşanan gelişmelerin küreselleşmeyi hızlandırdığını öne sürer. İkinci yaklaşım ise küreselleşmenin kapitalizme koşut olarak geliştiğini ve son dönemlerde hızlandığını iddia etmektedir. Diğer bir yaklaşım ise sanayi ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesi ile ilgili olarak son dönemde ortaya çıkan yeni bir olgu olarak ele almaktadır (Karaca, 2007: 71).

Bunlara kısaca değinecek olursak; örneğin Mittelman (2000) küreselleşmenin ortaya çıkışıyla ilgili 3 dönem öne sürmektedir. İlk dönemi insanların ticaret, göç ve fetihlere başladıkları yaklaşık 5000 yıllık bir sürece dayandırır. Büyük teknolojik buluşların yapıldığı dönemi ise ikinci dönem olarak adlandırır. Bu durum kapitalizmin ekonomik bir sistem olarak tüm dünyada yayılmasını öne sürmektedir. Üçüncü dönem ise 1970'lerde yaşanan ekonomik krizle başlayıp günümüze kadar devam eden süreçtir. Bu dönemin başlangıcı olan 1970'lerden itibaren yeni bir üretim modeli benimsenerek Fordist üretimden esnek üretime geçilmiştir. Bununla beraber sosyal harcamalar azaltılması, özelleştirme uygulamaları artırılması gibi liberal devlet uygulamaları yoğunluk kazanmıştır.

Robertson (1992, s. 9) da küreselleşmenin başlangıcı olarak yakın tarihleri göstermektedir. O'na göre küreselleşme olgusu yüzyıllardır bazı kesintilerle birlikte devam etse de küreselleşme tartışmalarının ana odağı aslında yakın zamanlardır. Dünya ekonomisi her zaman sınır ötesi sermaye, emek, mallar ve hammadde akışlarını içermiş olsa da bu akış 1970'lerden itibaren daha da hızlanmıştır (Geniş, 2007, s. 71). Son 250 yıllık zaman dilimini içeren küreselleşme süreci, 1870-1914 dönemi ve 1970 sonrası olarak iki bölüm halinde kategorize edilmiştir (Yeldan, 2001, s. 15). Birinci küreselleşme dönemi (1870-1914) olarak adlandırılan süreç 1870 yılında gerçekleşen endüstri devrimiyle başlamıştır. Endüstri devrimiyle birlikte ilk dalga serbest ticaret politikaları uygulamaya konularak liberal bir ekonomik sistem yaratılmıştır. Dünya çapında sermaye, işgücü ve ticaret hareketliliğinin arttığı bu dönem 1914 yılında I. Dünya Savaşının çıkmasına dek hızını sürdürmüştür. Küreselleşme süreci 1970'lerde yaşanan ekonomik kriz ile ikinci evresine girmiştir.

Aslında bugünkü anlamda küreselleşme sürecinin kökenleri neo-liberalizmin 1970'li yılların sonlarında başlayan yükselişiyle yakından ilişkilendirilebilir (Şenses, 2003, s. 2). 1970'li yılların sonunda yaşanan dünya ekonomik bunalımı ile birlikte üretimin yeniden yapılanmasına gidilmiştir. Büyük ölçekli, kitle üretimin gerçekleştiği Fordist üretim

sisteminin yıkılmasının ardından üretimin her aşamasında Fordist üretim yapısından çok daha esnek bir yapı gösteren post-Fordist üretim sistemine geçilmiştir. 1980’li yılların başlarında post-Fordist üretim ve neo-liberal iktisat politikalarının da katkısıyla hız kazanan küreselleşme süreci, dış ticaret, yabancı sermaye ve özellikle finansal akımların hızla artmasında ve çok uluslu şirketlerin etkinlik alanının genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır (Şenses, 2003, s. 4). Sermayenin küresel düzeyde akışkanlık kazanması 1970’lerin sonundan itibaren hızla artmaya başlamıştır. 1970 yılında 13,3 milyar dolar olan dünya toplam gelen Doğrudan yabancı yatırım akımı, 1980 yılında 54,1 milyar dolara, 1990 yılında 208 milyar dolara ve 2000 yılında ise 1,4 trilyon dolara yükselmiştir (Durgan, 2016, s. 36).

Küreselleşme ülkelerin ekonomik, politik ve toplumsal yapısını dönüştürürken en önemli etkilerinden biri de kentsel/mekânsal yapı üzerinde olmaktadır. Üretim ilişkilerindeki ve ekonomik politiklardaki bu dönüşüm sermayenin küreselleşmesinin önünü açarak mekânı önemli bir aktör haline getirmiştir. Giddens’in (2013, s. 974) ifade ettiği gibi küreselleşme, şehirlerin altını oymaktan ziyade onları dönüştürerek küresel ekonomi ağındaki yaşamsal bağlantı noktaları haline getirmektedir.

2.3. Küreselleşme Süreci ve Kentler

Küreselleşme olgusunun dünyayı geri dönülemez bir değişim ve dönüşüm süreci içine soktuğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Daha çok ekonomik anlamı ile öne çıkan bir kavram olan küreselleşme, politik, toplumsal ve mekânsal içerikleri de olan geniş perspektifli bir kavramdır. Dünyanın son 200 yıldır geçirdiği büyük dönüşümün merkezinde yer alan küreselleşme süreci, son dönemlerde kazandığı hızlı ivme ile günümüz dünyasını benzersiz bir biçimde yeniden şekillendirme gücüne sahip olmuştur.

Dünya üzerindeki ekonomik güç ilişkilerini dizayn edebilme yeteneğine sahip olan küreselleşme olgusu aynı zamanda yeniden yapılanmaları, çelişkileri ve eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Bahsedilen bu yeniden yapılanmanın, çelişkilerin ve eşitsizliklerin en bariz bir biçimde görüleceği mekânlar ise kentsel birimler olmuşlardır. Kentler bu süreçte değişimin ve dönüşümün izdüşüm mekânları haline gelerek küreselleşmenin temel aktörleri olmaya başlamışlardır.

Tarihsel olarak ortaya çıkışından beri toplumların ekonomik yapısından etkilenmiş olan kentlerin, özellikle sanayi devriminin ardından bir dönüşüm sürecine girdiği görülmektedir. Bu süreçte kentlerin yapısında, işleyişinde ve kurumlarında farklılaşmalar gözlemlenmiştir (Sennet, 2002, s. 20). Sanayileşme olgusuna koşut olarak kentleşme olgusunun da büyük bir

ivme kazanmış olması (Keleş, 2016, s. 22) kentlerin önemi artırmaya başlamıştır. Kentler artık küreselleşme sürecinin en önemli unsurlarından biri haline dönüşmüşlerdir.

Genel olarak, sermayenin ve işgücünün dünya üzerinde akışkanlık kazanması olarak tarif edilen küreselleşme sürecinde kentler, sermaye çekme konusunda birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Kentler artık ülke ekonomilerin *motoru* veya *temel aktörü* işlevini görmeye başlamışlardır. Bazı durumlarda ülkelerinin bile önüne geçebilen kentler küresel sermayeyi çekebilmek için birbirleriyle rekabet içine girmektedirler. Bu süreçte kentler, küresel sisteme entegre olmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmakta ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

Yeni üretim biçiminde sermayenin mekânsal bağının zayıflamasıyla kentler sermayenin istekleri doğrultusunda şekillenmeye başlamışlardır. Sermayenin bu mobilizasyonu ulusal boyutun dışında, uluslararası yatırım stratejisi ile düşük maliyetli üretim ve yüksek kâr marjı ile küresel ölçekte yatırım alanı arayışına girmekte ve bu doğrultuda da mekânsal birimler küresel sermayeyi kendilerine çekmek için yarış içerisine girmektedirler. Bu yarışın yarattığı olumsuz etkinin en önemli noktasında sermayenin hareketliliğinden dolayı var olan ve gittikçe daha da artan eşitsiz mekânsal gelişim noktaları olan kentler bulunmaktadır (Tümtaş & Ergun, 2016, s. 139).

Yukarıda da belirtildiği gibi küreselleşmenin kentler üzerindeki en önemli etkisi kentlerin küreselleşme sürecinden farklı biçimlerde etkileniyor oluşudur. Küreselleşme sürecinde bazı bölge ve kentlerin diğerlerinden göreceli olarak ön plana çıktığı bazılarının ise geçmişten gelen cazibesini yitirip geri kalmışlığa itildiği görülmektedir. Bazı kentlerin konumlarının değiştiği ve bu nedenle önemlerini kaybederek gerileme gösterdikleri, bu sürece uyum sağlayamayan kentlerin küresel ilişkiler ağında yer edinemedikleri ve dolayısıyla ortaya çıkan refah artışından pay alamadıkları görülmektedir (Eraydın, 2001, s. 371). Kentlerin küresel sisteme farklı boyutlarda entegre olması ve uluslararası sermayeden farklı oranlarda pay almaları kentler arasında bir hiyerarşinin oluşumuna neden olmaktadır. Bazen aynı ülke veya aynı bölgede bulunan kentlerin ekonomik olarak farklı gelişmişlik seviyelerine sahip olabildiği görülebilmektedir.

3. KENTSEL HİYERARŞİ VE KENTSEL REKABET

Daha öncede ifade edildiği kentler küreselleşme sürecine farklı biçimlerde eklenmektedirler. Bu durum kentler arası eşitsizliğe ve kentlerin kendi aralarında

oluşturdukları bir hiyerarşiye neden olmaktadır. Bu başlık altında küreselleşme ile kentsel hiyerarşi arasındaki ilişki incelenecektir.

3.1. Kentsel Hiyerarşi

17. yüzyıldan itibaren kapitalizmin dünya ekonomisini şekillendirmeye başlamasıyla kapitalist küreselleşme süreci hız kazanmıştır. 1980 sonrası dönemde serbest piyasa uygulamalarına, özelleştirmelere ve gelir eşitsizliklerine dayalı liberal ekonomik sistem uygulamaları ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistemin önemli özelliği eşitsizlikler üzerine kurulu bir sistem olmasıdır. Eşitsizliklerin ekonomik yansımalarının yanı sıra mekânsal yansımaları da olmuştur. Kapitalist ekonominin 1970 sonrası dönemde üretim biçimini dönüştürmesiyle hız kazanan sermaye hareketliliği eşitsiz ve istikrarsız bir coğrafi alan üretmiştir (Harvey, 2015, s. 684). Yapısı itibariyle eşitsizliklerin kaynağı olan kapitalist küreselleşme sürecine bölgeler ve kentler farklı biçimlerde eklenmektedirler. Küresel sisteme eklenemeyenlerin ortaya çıkardığı farklılıklar kentler arası hiyerarşiyi de yeniden yapılandırmaktadır. Yerel birimlerin bu hiyerarşik kent yapılanması içinde birbiriyle yarışması öngörülmektedir (Doğan, 2001, s. 99). Bazı kentler dünya ticaretine yön verebilecek güce ulaşabilirken sistemin dışında kalan kentler ise güç kaybetmektedirler. Yeniden şekillenen kentsel hiyerarşide öne çıkan kentlerin bir takım yapısal özellikleri, sermaye ve üretim potansiyelleri ve küresel sistemde diğer kentlerle olan rekabet edebilme potansiyelleri küresel sistem içerisindeki güçlerini etkileyen önemli faktörler olmaktadır. Eraydın (2001, s. 10) kentleri küresel sisteme farklı eklenme biçimlerine göre üç ana biçimde kategorize eder:

Tablo 1. Kentlerin Küresel Sisteme Eklenme Biçimleri

1	Dünya kentleri/küresel kentler
2	Bilgi kapasitesi ile eklenme Yaratıcı kapasiteleri eklenme Teknolojik birikimleri ile eklenme Yapısal dönüşüm gerçekleştirerek eklenme Bazı kesimlerin özverisi ile eklenenler
3	Eklenemeyenler

Kaynak: Eraydın, 2001: 10-11.

Kentler dünya pazarlarındaki durumlarına göre farklı önem ve fonksiyonlara sahiptirler. Kentsel hiyerarşinin en tepesinde bulunan *Küresel Kentler* ya da *Dünya Kentleri* olarak adlandırılan kentler, küresel sermayenin kontrol edildiği ve uluslararası işgücünün çekim

alanlarıdır (Friedman, 1986, s. 78). Friedman, sermayenin ve emeğin hareketlilik kazandığı küreselleşme sürecinde, bir takım kentler *Dünya Kenti*, *Mega Kent* ya da *Küresel Kent* niteliği kazanarak küresel sermayenin merkezi durumuna geldiğini belirterek Londra, Paris, Rotterdam, Frankfurt, Zürih, New York, Chicago, Tokyo ve Los Angeles gibi kentleri örnek verir. Sassen (1991, s. 3-4) ise ticaretin ve bankacılığın merkezi olan bu kentlerin dört özelliği olduğundan bahseder: İlk olarak bu kentler, dünya ekonomisinin komuta noktalarıdır. İkinci olarak önde gelen finans ve hizmet sektörünün kilit noktalarıdır. Üçüncüsü; piyasadaki lider endüstriler için yenilikçi üretim mekânları durumuna gelmişlerdir ve üretilen ürünler için pazar durumundadırlar. Küresel kentlerin varlığı kapitalist dünya ekonomisinin küreselleşme ile birlikte devamlılığı için zaruri bir takım ihtiyaçlardan kaynaklandığını belirten Geniş (2007, s. 71) küresel düzlemde ve artan oranda gerçekleşen sermaye akışlarını, üretim, ticaret ve pazarlama süreçlerini kontrol ve koordinasyon kapasitesini sağlayan bu kentlerde üretilen hizmet ve teknoloji olduğunu belirtir.

Kentlerin küresel sisteme farklı eklenilebilme derecelerine göre oluşan kentsel hiyerarşik sıralamada bir alt sırada küresel sisteme bilgi kapasitesi ile eklenenler, yaratıcı kapasite ile eklenenler, teknolojik birikimleri ile eklenenler, yapısal dönüşüm gerçekleştirerek eklenenler ve bazı kesimlerin özverisi ile eklenen kentler gelmektedir. Bu kentler küresel sisteme çeşitli içsel faktörlerin sağladığı avantajlarla katılmaktadırlar. Örneğin, yerel kaynaklar, yerel sosyo-kültürel yapılar ve ilişkiler ile yerel bilgi ve becerilerde görülen farklılıklar yerel ekonomilerdeki (sektörel uzmanlaşma, sanayi örgütlenme, ihracat yapıları vb.) gibi farklılıklar ulusal ve küresel piyasalara eklenme biçimlerini etkilemektedir (Eraydın: 2001; Özsan ve Özarıslan, 2015, s. 281).

Çalışmamız açısından önem arz eden en önemli kategori olan üçüncü kategori ise küresel sisteme *eklenemeyen* kentlerdir. Daha önce de söz edildiği gibi kentler küreselleşme sürecine farklı biçimlerde eklenmektedir. Küreselleşmenin getirdiği fırsatlardan yararlanarak birer dünya kenti haline gelen kentlerin yanı sıra sistemin dışına itilen kentler de mevcuttur. Geleneksel sanayi yapısını değiştiremeyenler ve kapasiteleri kısıtlı olduğu için sistemin dışına itilenler olduğu gibi çöküş yaşayan alanlar da bulunmaktadır (Eraydın, 2001, s. 17). Bir zamanların *üretim mekânı* olan sanayi kentleri ya da ticaret merkezi kentler birer birer *hizmet ve tüketim mekânı* haline gelmişlerdir (Türkün, 2012). Dolayısıyla bu sürece dâhil olan kentler eski önemlerini yitirerek kentsel hiyerarşiyi yeniden biçimlendirmişlerdir. Kentlerin bahsedilen bu hiyerarşik sistemde üst sıralarda yer alabilmelerinin yolu ise

birbirleriyle rekabete girerek sermayeden daha fazla pay almaya çalışmalarıdır. Bu süreçte kentler gittikçe önem kazanarak küresel yarışın en önemli aktörleri konumuna gelmişlerdir.

3.2. Kentsel Rekabet

1970 öncesi dönemde ekonomik gelişmenin sürdürülmesini sağlayan ulus devletler artık bazı ekonomik konularda karar verici durumlarından çıkmaya başlamaktadır. Ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine yönelik mevcut düzenlemelerin geçerlilikleri de sınırlanmaktadır. Bu nedenle küreselleşme sürecinde artık ulus devletin meşruiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olan yerel birimler, kentler ve bölgeler, önem kazanmaktadır (Eraydın, 2001, s. 368). Yerelleşme eğilimlerinin arttığı günümüz küresel sisteminde kentlerin rolü değişmiş ve kentler artık birer ticari aktör olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Önceleri ulusal piyasalara hizmet veren kentler, günümüzde dünya ekonomisine yön verebilmekte ve küresel değişimlerden anında etkilenebilmektedir (Özsan ve Özarslan, 2015, s. 230). Hizmet alanı genişleyen kentler, küresel ve yerel rekabet ortamında sermayeyi kendilerine çekebilmek için adeta birbirleriyle yarışmakta/yarıştırılmaktadırlar. Bu sürecin etkisiyle kentler sürekli olarak ekonomik güçlerini arttırmaya çalışarak kentler arası rekabete dâhil olma çabası içine girmektedirler.

Kentler, sözü edilen bu rekabet ortamına sahip oldukları avantajlarla girmeye çalışmaktadırlar. Üretim potansiyeli bakımından avantajlı durumda bulunan kentler bu potansiyellerini kullanarak kentler arası rekabette öne geçmek istemektedirler. Bunun için yerel kaynaklarını harekete geçirerek kentsel potansiyellerini ortaya koymaktadırlar. Kentlerin bir takım yapısal özellikleri, sermaye ve üretim potansiyelleri, küresel sistemde diğer kentlerle olan rekabet edebilme kapasiteleri, kentlerin buldukları ağlar ve bu ağlar arasındaki ilişkiler de kentlerin küresel sistem içerisindeki güçlerini etkileyen önemli faktörlerdir.

Kentsel rekabet, bir kentin diğer kentlere karşı avantaj elde etmesi ve yatırımlar için çekim merkezi olması özelliğini taşımaktadır (Şenlier & Eryılmaz, 2004, s. 232). Bilindiği gibi kentlerin ekonomik gelişmesinde yalnızca küresel faktörler değil yerel faktörler ve kentsel kapasiteyi kullanabilme becerisi de büyük ölçüde belirleyici olmaktadır. Kentlerin küresel sermayeyi çekebilmek için sahip olduğu yerel avantajlar, ucuz işgücü, hammadde, üretim şartları, teşvikler, enerji ve vergi indirimleri gibi pasif araçlar olabildiği gibi esnek üretim olanakları, vasıflı işgücü potansiyeli, yerel özgünlükler, sosyal kapital ve örtük bilgi de olabilmektedir. Sermayeyi kente çekebilmek ve daha önemlisi kalıcı olmasını sağlayabilmek için uygun üretim ve istihdam koşullarının, teknolojik altyapı yatırımlarının sağlanması kadar özgün bir kimliğin pazarlanması da önemli hale gelmektedir (Sert vd.2005, s. 103).

Yukarıda da değinildiği gibi küreselleşme olgusu ülkeleri, bölgeleri ve hatta kentleri bile farklı düzeylerde etkilemiş ve dönüştürmüştür. Küreselleşmenin sonuçları gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından farklılıklar doğurabilmektedir. Aşağıdaki bölümde Türkiye’de kentlerin küresel sistemle olan ilişkisi ele alınmaya çalışılacaktır.

4. TÜRKİYE’DE KENTLERİN KÜRESEL SİSTEMLE İLİŞKİLERİ

Anadolu coğrafyasına bakıldığında kimi kentsel alanların serpilip daha büyük kentlere dönüşmesinin 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan küreselleşme dinamikleri sayesinde olduğu söylenebilir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun dünya ölçeğindeki ticaret ilişkilerine dâhil olmaya başlaması başta İzmir olmak üzere Bursa, Adana, Mersin, Trabzon, Kayseri ya da Diyarbakır gibi kentlerin ekonomik açıdan yeni işlevler üstlenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu işlevler doğrultusunda değişen ölçülerde sermaye ve nüfus çekmeye başlamıştır (Keyman, 2017, s. 20).

Cumhuriyet döneminde ise devletçilik politikası gereği birçok Anadolu kentinde devlet yatırımları yapılmıştır. Bu yatırım politikaları savaş sonrası ekonomik bakımdan oldukça zayıf halde bulunmakta olan Anadolu kentlerini canlandırmıştır. 1968 yılından itibaren ise kalkınmada öncelikli yöreler uygulamasıyla kentler arası dengesizlikler giderilerek ulusal ve uluslararası sermaye kentlere çekilmeye çalışılmıştır.

1970’lerin ikinci yarısına gelindiğinde ise üretim ilişkilerinin farklılaşması tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de mekânsal yapıları köklü biçimde dönüştürmeye başlamıştır. Son 40 yılda Türkiye ekonomisinde yaşanan değişimler kapitalist küreselleşmenin mekândaki eşitsiz gelişimine yeni boyutlar eklerken yerleşim merkezleri arasındaki hiyerarşiyi de yeniden yapılandırmıştır (Ataay, 2001, s. 53). Sermayenin ve aynı zamanda emek gücünün hareketlilik kazandığı küreselleşme sürecinde bazı kentler küresel ve yerel sermayeyi çekerek sermayenin merkezi durumuna gelirken bazı kentler de bu sürecin dışında kalarak ekonomik açıdan “geri” duruma itilmişlerdir.

Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de son 40 yılda kentsel hiyerarşi ve bölgesel fonksiyonlar açısından ciddi değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Yaşanan değişimlerin çoğu ise yeni yer seçimi eğiliminde bulunan ya da coğrafi boyut değiştiren imalat sanayisiyle ilgilidir (Kaygalak, 2010, s. 175). 1980’lerde Neo-libereal politikalar ışığında uygulanmaya başlanan ihracata dönük politika hamlesi sonucunda sanayiinin mekânsal dağılımında değişimler yaşanmaya başlamıştır. Türkiye’nin dışa açılması 24 Ocak 1980 kararları ile gerçekleşmiştir. 24 Ocak kararları ile dış ticaret serbest hale getirilmiş ve yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir.

Türkiye’de küresel sisteme eklenen kentlerin başında İstanbul, İzmir, Kocaeli gibi sanayi kentleri gelmektedir. Ülkemizde sanayinin mekânsal dağılımı bölgesel gelişme dinamiklerinin de temel belirleyicisi konumundadır. Geleneksel bölge merkezleri olarak adlandırılan İstanbul, Ankara, Adana ve İzmir imalat sanayinin en gelişmiş olduğu merkezler olurken bu kentler küresel piyasalar için üretim yapmaktadır. Bu merkezlere son 20 yılda hizmet sektörünün hızlı gelişme göstermesiyle birlikte Kocaeli, Sakarya, Bursa, Tekirdağ, Kırklareli, Manisa ve İçel illeri eklenmiştir (Özsan & Özarslan, 2015).

Bilindiği gibi Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılması 1980-1983 dönüşümü ile başlamıştır. Bu süreçte öncelikle mal piyasaları dış pazarlara açılmış ve ithalat rejimi serbestleştirilmiştir (Yeldan, 2001: 40; Erbaş & Soydemir, 2011, s. 642). Ekonomide yaşanan bu liberal anlayış kentleri küresel sermayeye daha açık bir hale getirmiştir. Bu süreçte kentsel yapılardaki dönüşümün en önemli unsuru *yerel sanayi odakları* olarak adlandırılan kentler olmuşlardır. Bu kentler zamanla Türkiye ekonomisinde önemli birer aktör olarak ortaya çıkmışlardır. Dünyadaki gelişmeler ışığında Türkiye’de de “*yeni sanayi odakları*”nın ortaya çıkışı, üretimin yeniden örgütlenmesi ile ortaya çıkan esnek üretim biçiminin, mekândaki en önemli sonucu olarak değerlendirilmiştir (Eraydın, 2002, s. 11). Ülkemizde öteden beri yoğun sanayi merkezleri olarak beliren iller (İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Kocaeli ve diğerleri) sanayi tesisi sayısı bakımından öncü olma özelliklerini korurlarken Denizli, Gaziantep, Çorum, Eskişehir, Kahramanmaraş, Afyon, Konya, Kayseri gibi bazı iller de farklı göstergeler doğrultusunda yeni sanayi merkezleri olarak ortaya çıkmışlardır (Mutluer, 2004, s. 40). Bu kentler küreselleşmenin fırsatlarından yararlanarak bölgelerinde birer büyüme odağı olarak gelişimlerini sürdürmektedirler.

Büyüme aksları ya da büyüme kutupları olarak adlandırılan bu kentler, yerel kaynak, girişimcilik, rekabete dayalı bir ortam, esnek üretim teknolojisi, örgütlenme, sivil toplum kuruluşları gibi içsel faktörlerin ışığında gelişmişlerdir. Bu kentler yerel özelliklerini kullanarak 1980 sonrası ihracata dönük bir yapılanma içinde hem dış satım gelirlerini yükseltmişler hem de küresel sermaye için uygun olanaklar sunarak küresel sisteme entegre olmuşlardır.

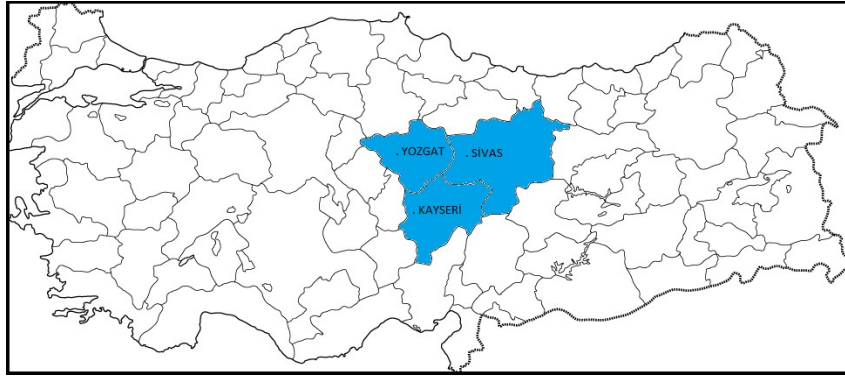
Türkiye’de kentler kentsel hiyerarşinin üst kademelerinde yer alan yeni sanayi odaklarının en önemlilerinden biri de Kayseri’dir. Kayseri sahip olduğu içsel dinamiklerin avantajlarını küreselleşmenin getirmiş olduğu fırsatlarla birleştirerek bölgesinde bir büyüme kutbu olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir anlatımla Kayseri’nin gelişimini emeğin esnek üretim çalışma koşulları içerisinde yeniden yapılandırılması bağlamında değerlendirmek gerekmektedir.

Aslında kriz koşulları karşısında yerel ve kültürel birikimin değerlendirilmesi yoluyla yeni bir ekonomi inşası olarak tanımlamak mümkündür (Kılınç & Zengin, 2012, s. 34).

5. KAYSERİ, SİVAS VE YOZGAT EKONOMİLERİNİN KÜRESEL SİSTEMLE OLAN İLİŞKİLERİ

Sermayenin temel itkisinin sermayenin giderek hızlanan hareketliliğinde aranması gereken küreselleşme sürecinde mallar, insanlar, sermaye, bilgi, ideolojiler ulusal sınırları aşarak dünyanın her köşesine “eşitsiz” bir biçimde ulaşmaktadır (Ersoy & Şengül, 1998, s. 2). David Harvey’in de (2005, s. 165) belirttiği üzere, eşitsiz coğrafi gelişmedeki oynaklığının artması bazı bölgelerin diğerlerinin aleyhine göz alıcı ilerlemeler kaydetmesine neden olmaktadır. Bu süreçte kimi kentler sermaye ve emek gücünü çekerken kimi kentlerde sermaye ve emek gücü yönünden kayıplar vermektedirler. Bu anlamda Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri bahsedilen bu süreci en iyi örnekleyen iller durumundadırlar. Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri aynı coğrafi bölge içerisinde ve birbirleri ile sınır komşusu olmalarına rağmen birbirlerinden farklı ekonomik gelişmişlik düzeyine sahiptirler. Bu başlıkta Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri hakkında bilgi verilerek ekonomik yapıları ve küresel sistemle olan ilişkileri incelenecektir.

Harita 1. TR 72 Bölgesi İlleri (Kayseri, Sivas, Yozgat)

5.1. Kayseri

Yaklaşık 4500 yıllık bir geçmişe sahip Kayseri, Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden biri olma özelliğine sahip bir yerleşimdir. Bu özelliğini bugün de sürdüren Kayseri günümüzde ülkenin ekonomik anlamda önemli kentlerinden biridir. Kayseri'nin bugün ekonomik anlamda ülkenin önemli kentlerinden biri olmasında ticaretten elde ettiği sermayeyi 1980 sonrası dönemde üretime aktarmış olması gelmektedir. Bu geçişle beraber Kayseri'nin küresel kapitalist sisteme eklenmesi gerçekleşmiş olmaktadır. Kayseri'nin başlangıçta ticaretten elde ettiği sermaye birikimi, kapitalist nitelikli bir ekonomik yapıya geçişle birlikte

bir mıknaatıs gibi çevresindeki kaynakların da kendisinde toplanmasına yol açmıştır. Böylece Kayseri hem maddi hem de beşeri sermaye açısından giderek zenginleşme yoluna girmiştir (Gençoğlu, 2012, s. 229).

Bugün Kayseri'nin önemli bir gelişme odağı olmasındaki önemli nedenlerden biri Cumhuriyet döneminden sonra yapılan yoğun kamu ve ardından gelen özel yatırımlarıdır. Diğer önemli faktör, Kayseri ilinin tarihsel ve sosyal faktörlerinden kaynaklanan *kendine özgü içsel faktörleri*'dir. İçsel faktörlerin başında ise geleneksel olarak da nitelendirilebilecek esnaf ve zanaatkarlık gelmektedir. Kayseri ilinde esnaf ve zanaatkarlık, süreç içerisinde pro-endüstriyel bir yapıdan 1980 sonrası modern girişimciliğe doğru dönüşüm geçirmiştir (Özaslan & Şeftalici, 2002, s. 16). Bu dönüşüm Kayseri'nin geleneksel ticari yapısını küresel sistemle entegrasyonuna ve bugünkü ekonomik gelişme hızını yakalamasına neden olmuştur.

1926 yılında Bünyan Halı Fabrikası, Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ilde sanayiinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır (Kayseri Valiliği). Ayrıca 1926'da Almanlar tarafından kurulan Teyyare fabrikası ile pek çok ilden daha önce yabancı yatırımı ile tanışmıştır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve ithal-ikameci kalkınma modelinden ihracata yönelik kalkınma modeline geçişle birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması, 1989 yılında İkinci Derecede Kalkınmada öncelikli yöre statüsü verilmesi, Kayseri'nin ekonomik gelişimine katkıda bulunmuştur (Kayseri Yatırım Rehberi, 2017, s. 31). Kayseri ekonomisi 1980 sonrası çeşitlilik kazanan sanayii faaliyetleri ve girişimcilik gibi içsel faktörlerle hem de il dışından gelen yerli ve yabancı yatırım gibi dışsal faktörlerin etkisiyle büyük bir ivme kazanmıştır.

Kayseri'yi bugün küreselleşme bağlamındaki tartışmaların odağına taşıyan bu gelişmeler, elbette kentin tarihsel olarak ticaret ve sanayii alanındaki gücünü geliştirme potansiyelleri ve bunu destekleyen toplumsal örgütlenme biçimi ile doğrudan ilgilidir (Kılınç & Zengin, 2012, s. 34). Kayseri'nin 1980'lerde farklılaşan üretim ilişkilerinin etkisiyle farklı bir kendine özgülük içine girdiği görülmektedir (Hovardaoğlu & Hovardaoğlu, 2004, s. 261). 1980 sonrası benimsenen dışa açık ve ihracata dönük ekonomik politikalar kentin küresel sistemle entegre olmasını sağlamıştır. Kayseri, 1980'lerde başlayan ekonomide dışa açılma politikaları

ile birlikte elindeki sermayeyi üretime aktararak çevresindeki illere göre erken bir dönemde kapitalist bir ekonomik işleyişe sahip olmuştur. Kayseri'nin kapitalist nitelikte bir ekonomik sisteme geçişinde elindeki sermaye birikimini kentte tutmayı başarması ve çevresindeki bölgelerden Kayseri'ye sermaye aktarılmasının koşullarını oluşturma başarısını göstermiş olması da etkilidir (Gençoğlu, 2012, s. 223).

Kayseri, bugün Türkiye'nin 1980 sonrası politik-ekonomik serüveninin simgesi olmuş yerelliklerinden birisidir. İthal ikameci kalkınma modelinin yerini dışa açık bir modele bıraktığı bu dönemde Kayseri, ülkenin önde gelen dışa açık yerelliklerinden biri konumuna gelmiştir. Bu durum Kayseri'nin ulus-altı ve ulus-üstü ölçeklerdeki ağlar içerisinde konumunu pekiştirmesine neden olmuştur. Bu açıdan Kayseri'nin, söz konusu dönemin öne çıkan *yeni sanayi odakları*'nı tanımlamak için kullanılan *Anadolu Kaplanları* adlandırmasının prototipi kabul edilmesinin somut maddi gerekçeleri vardır (Keyman, 2017, s. 125). Kentin ekonomik olarak elde etmiş olduğu bu başarı İç Anadolu Bölgesi'nde bir büyüme odağı olarak ortaya çıkmasına ve böylelikle çevre kentlerden de kaynakları kendine çekmesini beraberinde getirmiştir. Küresel sermayeyi çekmeyi başaran kent aynı zamanda ulusal sermayeyi de çekebilme gücüne sahiptir. Bu anlamda Kayseri, günümüzde Sivas, Yozgat, Tokat vb. komşu yerleşmelerden emek gücü ve sermaye çekmektedir.

Kayseri, günümüzde Sivas ve Yozgat illerine göre küresel sermayeyi çekebilme açısından daha başarılı bir ildir. Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda bu başarının arkasında kendi içsel dinamiklerini diğer bir ifadeyle yerel potansiyellerini bu doğrultuda etkin ve verimli bir biçimde kullanmış olması gelmektedir. Kayseri tarih boyunca ticaret yoluyla elde etmiş olduğu sermaye birikiminin katkısıyla ulusal ve küresel sermayeyi çekebilme başarısını göstermiştir. Dolayısıyla küresel sermayeyi çekebilme kapasitesinin yüksek oluşu onu diğer bölge illeri olan Sivas ve Yozgat illerine göre ekonomik açıdan daha gelişmiş bir duruma getirmiştir.

Kayseri'nin bir gelişme aksı olarak çevre illere göre gelişmesinin belki en önemli nedenlerinden biri de değişen üretim yapısına uyum sağlayabilme kabiliyetidir. Daha öncede belirtildiği gibi üretim süreçlerinde yaşanan dönüşümle beraber birçok ilde sanayii yatırımlarının oranı azalmıştır. Bu illerden biri de Kayseri'dir. Fakat diğer iller üretim yapısının değişmesi ve sanayii yatırımlarının azalmasının ardından gerileme sürecine girmesine rağmen Kayseri'de bu olumsuz durum yaşanmamıştır. Kayseri'de Cumhuriyet sonrası kurulan uçak ve dokuma fabrikalarının zamanla kapatılması ya da özelleştirilmesiyle üretim yapısı mobilya ve metal ürünleri şeklinde bir değişim göstermiştir. Zamanla birlikte

gelişen ve değişen ekonomik yapıya daha hızlı uyum sağlayan bazı firmalar, kendisini KOBİ olmaktan kurtararak ülkemizde 500 büyük sanayi işletmesi listesine girmeyi başarmışlardır (Çelik, 2016, s. 7). Kayseri üretim faaliyetlerinde yaşanan bu değişim nedeniyle küresel sisteme daha kolay entegre olabilmeyi başarmıştır.

Yukarıda anlatılan durumu somutlaştırmak açısından Kayseri, Sivas ve Yozgat illerindeki yabancı yatırımcı sayılarını vermek yerinde olacaktır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ORAN (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı) ve Kayseri, Sivas, Yozgat Ticaret ve Sanayi Odası verilerinden elde edilen bilgilere göre 2019 yılı itibariyle Kayseri’de 311, Sivas’ta 25, Yozgat’ta ise 17 yabancı yatırım bulunmaktadır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Kayseri, yabancı yatırımcı çekme konusunda Sivas ve Yozgat illerine göre bir hayli önde bulunmaktadır.

5.2. Sivas

Tarihi MÖ. 2000 yıllarının ortalarında Hititlere dayanan Sivas, İpek yolu ve Kral yolu üzerinde bulunan önemli bir ticaret merkezi konumundaydı. Selçuklu ve Osmanlı Devletinin önemli eyaletlerinden biri olan Sivas bu dönemlerde de ticaret ve kültür merkezi olarak önemini korumuştur. Selçuklu Devleti’nin başkentliğini yapan şehir, Osmanlı zamanında ise Çorum, Amasya, Tokat, Kayseri ve Malatya’nın bir kısmının bağlı olduğu önemli bir eyalet merkezi olma özelliğindedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 6853).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar önemli bir kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini koruyan Sivas, Cumhuriyet dönemine diğer kentler gibi güçsüz bir Anadolu kenti olarak girmiştir. 1930’lu yıllarda benimsenen devletçilik ilkesi gereği Sivas’a önemli kamu yatırımları yapılmaya başlamıştır. Yapılan bu devlet yatırımları sonucunda 1927-1985 yılları arasında ilin ekonomisinde ve nüfusunda önemli oranda canlılık olmuştur. Bununla beraber tarım ağırlıklı ekonomisi, coğrafi konumu, kent merkezinin hızla artan nüfusu, yetişmiş iş gücü, enerji ve ham madde zenginliği, kara ve demiryolu ulaşım ağının gelişmişliği, 1960’ların sonunda *kalkınmada öncelikli yöreler* kapsamına alınması, ilde sanayileşmeye yol açan temel etmenler olmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 6893).

Sivas ilindeki büyük sanayi kuruluşlarından Cumhuriyet’in ilk yıllarında açılan Devlet Demiryolları Fabrikası 1939’da, Çimento Fabrikası 1943 yılında kurulmuştur. Ayrıca, ildeki Divriği Demir Yatakları 1939’dan beri işletilmektedir. İl sanayisine damgasını vuran en önemli tesisler; kamuya ait TÜDEMSAŞ, Sivas Beton Travers Fabrikası, Kangal Termik Santrali, özel sektöre ait Demir Çelik İşletmeleri gibi işletmeleridir (Sivas Valiliği, 2019).

1930-1940 yılları arasında yapılan bu kamu yatırımları günümüzde Sivas ekonomisinin lokomotifi durumundadır. Fakat 2000 sonrası dönemde bu yatırımların birçoğu özelleştirilme kapsamına alınmıştır. Divriği Demir Çelik, Sivas Demir Çelik ve Kangal termik santrali bu kurumlara örnek olarak verilebilir. Yine bazı kamu kurumları ise il dışına taşınmıştır. Bunlardan en önemlisi ilde uzun süredir faaliyet gösteren ve 2007 yılında İstanbul'a taşınan Askeri Dikimevi'dir. Sivas Gümrük İl Müdürlüğü, Orman Müdürlüğü ve Basın İlan Kurumu İl Müdürlüğü gibi müdürlükler ise farklı tarihlerde Kayseri'ye bağlanmıştır.

Türkiye'de sanayiinin mekânsal dağılımındaki önemli değişimlerden biri kamu yatırımlarına dayalı illerdeki gerilemedir (Eraydın, 2002). Neo-liberal devletin sanayii yatırımlarından çekilmesiyle birlikte sanayisi yalnızca kamu yatırımlarına dayalı kentlerde ekonomik gerileme süreci başlamıştır. Cumhuriyet döneminde dönemin devletçilik politikası gereği yapılmış olan kamu yatırımları 1980'li yıllarından sonundan itibaren özelleşmeye başlaması bazı kentlerdeki kamu yatırımlarının oranını oldukça düşürmüştür. Kamu yatırımı alamayan bu kentlerin ekonomik gelişimi yerel ve küresel sermayeyi çekme başarısıyla orantılı hale gelmiştir. Bu süreçte sermayeyi çekebilen kentler gelişirken sermayeyi çekemeyen ve sermaye için cazip altyapı koşulları oluşturamayan kentler ise görece geri kalmaktadır.

Günümüzde Sivas, bahsedilen bu sürece örnek teşkil edebilecek illerden biri durumundadır. Devletin kamu yatırımlarından artık çekildiği süreçte bu gibi illerin ekonomilerinde durgunluk ve gerileme gözlenmiştir. Geleneksel olarak kamu sanayii işletmelerinin bulunduğu illerin, 1980'ler sonrasında hem ulusal imalat sanayii değerlerine hem de GSYH'ye katkıları bakımından Türkiye ekonomisi içindeki paylarının azalmasıdır. Bu tür iller Türkiye'nin 1980 sonrasında dışa açılma dönemine girmesiyle birlikte yeni koşullara uyum gösteremeyen ve dışa açılım sürecinden kayıplı çıkan iller oldular (Özaslan, 2015, s. 279).

5.3. Yozgat

Yozgat, kökleri Eski Hitit Krallığına (MÖ 2000-3000) kadar uzanmaktadır. Yozgat, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan yolların kesiştiği bir noktada bulunması ve verimli toprakları nedeniyle ilk çağlardan beri birçok kavmin yerleşim merkezi olmuştur Osmanlı devrinde 'Bozok' adı verilen Yozgat, Sivas'ın sancaklarından biri durumundaydı (Sönmez, 1992: 5).

Eski bir yerleşim yeri olan Yozgat'ın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım sektöründe kuru şartlarda yapılan tahıl üretimi egemendir. Tarım ve hayvancılığa dayanan bir ekonomik yapısı olmakla birlikte, son yıllarda sanayii ve hizmet sektörüne dayalı kalkınma

çabaları hızla artmaktadır. Özellikle yeraltı madenleri ve termal su kaynakları bakımından zenginliği ile önemli bir ekonomik gelişme potansiyeline sahiptir (Yozgat Valiliği).

Hayvancılıkta pazara yönelik, rasyonel ihtisaslaşmış işletme sayısı azdır. Çoğunluğu geçimlik işletmeler olarak nitelendirilen işletmeler oluşturmaktadır. Yozgat'ta ağırlıklı sektör gıda sanayi olup, il genelinde mevcut irili ufaklı 60'a yakın sanayii tesisinin 40 adedi gıda sanayinde faaliyet göstermektedir. Çoğunluğu un fabrikası olan bu tesislerin dışında kalan diğer sanayi tesisleri içerisinde toprak sanayi ikinci sırayı almaktadır. Gıda sektörüne dayalı tesisler olmasına karşın, bölgede üretilen tarımsal ürünleri işleyip, sınai ürünü haline getirecek büyük tesislerin yetersizdir. Yozgat'ın gerek ulusal gerekse küresel sermayeyi çekme konusunda gıda sektörü önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Yozgat, Kayseri ve Sivas illeri ile sınır komşusu olmasına rağmen sosyal ve ekonomik yönden bu illerin gerisindedir. Sermaye yokluğu ve girişimci zihniyet gelişimini gerçekleştirememesi sebebiyle ekonomik olarak geri kalmış olan Yozgat'a (akt. Mumyalmaz, 2015, s. 148) yapılan kamu yatırımları oldukça sınırlı kalmıştır. Yozgat merkezdeki Tekel bira fabrikası ile Sorgun'daki şeker fabrikası haricindeki sanayi tesislerinin tamamı özel sektöre aittir. 1972 yılında açılan Tekel Bira Fabrikası yıllarca kentin ekonomik ve sosyal yaşamına önemli katkı sağlamış fakat 1990'larda özelleştirilmesinden sonra 2004 yılında ise tamamen kapatılmıştır.

Yozgat bugün ekonomik göstergeler açısından TR 72 Bölgesi illeri sıralamasında Kayseri ve Sivas'ın gerisinde kalmıştır. Bunda ekonomik gelişimi için gerekli kamu yatırımlarını alamaması ve 1980 sonrası yaşanan özelleştirmeler etkili olmuştur. Bu durum kentin küresel sermayeyi çekebilme konusunda kentler arası yarışta geride kalmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu bölümde aynı coğrafi alan içerisinde bulunan Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin tarihsel ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak küresel sistemle olan ilişkileri ele alınmıştır. Aşağıdaki bölümde ise küresel sisteme farklı düzeylerde eklenmiş olan bu illerin günümüz ekonomik parametreleri incelenerek ekonomik düzeyleri karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Buradan çıkan sonuca göre Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin uluslararası sermayeyi çekebilme potansiyelleri birbirlerinden farklıdır.

6. KAYSERİ, SİVAS VE YOZGAT İLLERİNİN EKONOMİK PARAMETRELER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu başlık altında İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasına (İBBS) göre TR72 Bölgesi olarak sınıflandırılan Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin karşılaştırmalı durumunu yansıtan göstergelere yer verilecektir.

a) Yabancı Yatırımcı Sayısı: Resmi kurumlardan alınan verilere göre; Kayseri ilindeki yabancı sermayeli şirket sayısı 311, Sivas'ta 25, Yozgat'ta 17'dir (Bu rakamlara yabancı ortaklı Türk şirketleri de dâhildir). Verilen rakamlardan da anlaşılacağı gibi Kayseri ilindeki yabancı yatırım sayısının Sivas ve Yozgat illerine göre oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2. TR 72 Bölgesi İllerinin Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

İller	Yabancı Sermayeli Şirket
Kayseri	311
Sivas	25
Yozgat	17

Kaynak: ORAN; Kayseri, Sivas, Yozgat TSO Ticaret Sicil Müdürlükleri; Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Doğrudan Yabancı Yatırımcılar Şubesi verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

b) Girişimcilik Sayıları: Girişimcilik faaliyetleri ekonomik kalkınmışlığın önemli göstergelerinden biridir. Girişimcilik kentsel ekonomilerde kaynakların etkin ve verimli kullanılmasına, istihdamın artmasına ve sosyal fayda oluşmasına neden olmaktadır. Kayseri'de bu sayı 2020 itibarıyla 56.306 iken Sivas'ta 22.002, Yozgat'ta ise 16.905'tir. Kayseri ilinde on bin kişide yaklaşık 3,6, Sivas ilinde 3,2 işyeri sayısı artışı görülürken; Yozgat ilinde ise on bin kişide 1 iş yeri azalmıştır.

Tablo3. TR 72 Bölgesi İllerinin Girişim Sayıları

İller	Girişim Sayısı
Kayseri	56.306
Sivas	22.002
Yozgat	16.905

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, İş kayıtlarına göre girişim sayıları, 2020

c) Kurulan Şirket Sayısı: 2020'de kurulan şirket sayılarına bakıldığında ise yine Kayseri ilinin Sivas ve Yozgat illerine göre önde olduğu görülmektedir. Kayseri'de 2020 yılında kurulan şirket sayısı 1.466 iken Sivas'ta 414, Yozgat'ta ise 240'tır.

Tablo 4. 2020 Yılı Kurulan Şirket Sayısı

İller	Kurulan Şirket Sayısı	Sermaye (TL)
Kayseri	1.466	225.858.710
Sivas	414	78.746.127
Yozgat	240	68.005.000

Kaynak: Oran Kalkınma Ajansı, Ekonomi Göstergeleri, 2020.

d) Rekabetçilik Sıralaması: Türkiye'deki illerin rekabetçilik seviyelerinin göreceli olarak ölçümü sıralamasına göre Kayseri 41.14 puan ile 6., Sivas 19.59 puan ile 32., Yozgat ise 8.35 puan ile 73. sırada yer almaktadır.

Tablo 5. Tr 72 İllerinin Rekabetçilik Sıralamaları

İller	Puan	Sıralama
Kayseri	41.14	6
Sivas	19.59	32
Yozgat	8.35	73

Kaynak: Alkin vd. (2007).

e) Gelişmişlik Sıralamaları: Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan *İllerin ve Bölgelerin sosyal ve Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*'nda (SEGE 2011) Kayseri 17, Sivas 49, Yozgat ise 65. sıradadır. Yine aynı araştırmanın *İllerin Gelişmişlik Grupları İtibariyle Sınıflandırılmasında* iller gelişmişliklerine göre 6 kategoriye ayrılmıştır. Buna göre Kayseri 2. Kademe gelişmiş iller, Sivas 4. Kademe gelişmiş iller ve Yozgat 5. Kademe iller grubundadır.

Tablo 6. TR 72 Bölgesi İllerinin Gelişmişlik Sıralamaları

İller	İllerin Gelişmişlik Grupları İtibariyle Sınıflandırılması
Kayseri	2. kademe
Sivas	4. kademe
Yozgat	5. kademe

İller	İllerin ve Bölgelerin sosyal ve Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
Kayseri	17
Sivas	49
Yozgat	65

Kaynak: İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, (SEGE 2011)

f) Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla: TR 72 illerinin gayri safi yurtiçi hâsıla seviyelerine bakıldığında üç ilin birbirinden oldukça farklı GSYH seviyelerine sahip olduğu görülmektedir. Kayseri ilinin GSYH'si 45.176.638 iken Sivas ve Yozgat illerinin GSYH'leri Kayseri'nin oldukça gerisinde kalmaktadır.

Tablo 7. İl Bazında GSYH (TL)

İller	GSYH (bin TL)
Kayseri	45.176.638
Sivas	16.687.585
Yozgat	9.608.761

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, İl Bazında kişi başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, 2018

g) İthalat ve İhracat Rakamları: Bölge illerinin ithalat ve ihracat rakamları arasında da çok ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda Kayseri'nin dış ticaret konusunda Sivas ve Yozgat illerine göre oldukça önde olduğu görülmektedir. Örneğin Kayseri'nin 2018 dönemine ait ihracat rakamı 2.087.987 dolar iken bu rakam Yozgat ilinde 7.677 dolarda kalmaktadır.

Tablo 8. TR 72 İllerinin İthalat ve İhracat Verileri

İller	İthalat (bin dolar)	İhracat (bin dolar)
Kayseri	1.403.324	2.087.987
Sivas	55.611	96.106
Yozgat	23.863	7.677

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, İllere göre ithalat- ihracat rakamları, 2019

h) Nüfus: TR 72 Bölgesi illerinin farklı gelişmişlik düzeyine sahip oluşunun en önemli parametrelerinden biri de şüphesiz sahip oldukları nüfus miktarlarıdır. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin nüfuslarına bakıldığında nüfus artışlarının birbirlerinden oldukça farklı bir dağılıma sahip oldukları görülmektedir. Kayseri TR 72 Bölgesi illeri içinde sosyo-ekonomik olarak en gelişmiş, dolayısıyla nüfusu en kalabalık olan ildir. 2020 TÜİK verilerine göre Kayseri'nin nüfusu 1.421.455 kişidir. 1965 yılında 536.206 olan il nüfusu 2020 yılında yaklaşık üç katına çıkmıştır. Ayrıca Kayseri nüfusu bir önceki yıla göre 14.046 artmıştır.

Sivas ilinin 1965'te 705.186 olan nüfusu 2020 itibariyle 635.889 kişidir. Sivas nüfusu bir önceki yıla göre 3.067 azalmıştır. 1990 yılından itibaren il nüfusu gerileme sürecine girmiştir. Bunda ekonomik nedenlerle büyük şehirlere olan göçün etkisi büyüktür. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise 1980 yılında Kayseri ile Sivas illerinin nüfusları birbirlerine çok yakın iken günümüzde Kayseri nüfusu yaklaşık iki katına çıkarken Sivas nüfusu ise gerilemiştir.

Yozgat nüfusu ise 2020 itibariyle 419.095 kişidir. Yozgat'ın bir önceki yıla göre nüfusu 2.105 kişi azalmıştır. 1965'de nüfus 437.883 iken aradan geçen 53 yıllık süre içerisinde il nüfusunda kayda değer bir artış olmadığı hatta gerilediği görülmektedir. 1965'ten 2000 yılına kadar bir miktar artış gösteren il nüfusu bu tarihten itibaren tekrar gerileme sürecine girmiştir.

Tablo 9. Tr 72 Bölgesi İlleri Nüfusları

Yıllar	Kayseri	Sivas	Yozgat
1965	536.206	705.186	437.883
1980	778.383	750.144	504.433
1990	943.484	767.481	579.150
2000	1.038.671	651.875	544.446
2005	1.127.566	642.614	508.398
2010	1.234.651	642.224	476.096
2015	1.341.056	618.617	419.440
2020	1.421.455	635.889	419.095

Kaynak: TÜİK, İstatistik göstergeler, illerin nüfusları, 2020

Tablolardan da anlaşılacağı Kayseri 1.421.455 kişilik nüfusu ile yüzölçümü bakımından Türkiye'nin 2. Büyük ili olan Sivas'ın yaklaşık iki katından fazla nüfusa sahiptir. Yozgat ise her iki ilin gerisinde kalmaktadır. Bu illerin ekonomik ve sosyal kriterler açısından farklı düzeylerde olduğunu gösteren bir diğer nokta ise nüfus artış ya da azalış göstergeleridir. Kayseri ili nüfusunu yıllar içerisinde artırmayı başarırken Sivas ve Yozgat illerinde nüfus azalmıştır. Yıl bazında değerlendirecek olursak da Kayseri ilinin bir önceki yıla göre nüfusu artarken Sivas ve Yozgat illerinin nüfusu bir önceki yıla göre azalma göstermektedir.

Bu illerdeki nüfus dağılımıyla ilgili bir diğer dikkat çeken nokta Kayseri ilinin Sivas ve Yozgat'tan nüfus çekiyor oluşudur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) paylaşmış olduğu son Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Kayseri'deki diğer şehirli olan vatandaşların miktarında ilk sırayı 88.438 kişi ile Sivas alırken, onu 67.943 kişi ile Yozgat izlemektedir.

Yukarıda incelenen tablolardan elde edilen veriler ışığında TR 72 bölgesini oluşturan Kayseri, Sivas ve Yozgat illerine ait yabancı yatırımcı sayısı, rekabetçilik sırası, girişimci sayısı, GSYH rakamları, dış ticaret rakamları ve nüfus miktarındaki belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu sonuçlar araştırmanın teorik kısmında da anlatıldığı üzere küresel sistemle olan ilişki doğrultusunda bu illerin ekonomik açıdan eşitsiz gelişme dinamiklerine sahip olduklarını doğrular niteliktedir.

7. SONUÇ

Dünyada son 40 yıldır yaşanan hızlı değişimler ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarını yeniden biçimlendirmiştir. Küreselleşme adı verilen bu süreçte uluslararası sermayenin dolaşımı hız kazanarak dünyanın her yerine ulaşmıştır. Özellikle 1970'lerde

yaşanan ekonomik krizle birlikte hız kazanan bu süreçte ekonomilerin bağımlılıkları ve entegrasyonu artmıştır. Krizden kurtulmanın yolu olarak görülen Fordist üretim biçiminden esnek üretim biçimine geçilmesi sermayenin mekâna olan bağımlılığını azaltarak sermayenin uluslararasılaşması ile sonuçlanmıştır. Serbest piyasa ekonomisi ve liberal ekonomik uygulamaların hız kazanması üretim biçimlerinde de dönüşüme yol açmıştır. Sermayenin küreselleşmesi, ekonomik yapılarda olduğu gibi mekânsal yapılarda bir dönüşüme neden olmuştur. Bu süreçte küresel sisteme eklemlenebilen kentler gelişirken eklemlenemeyen kentler gerileme sürecine girmiştir. Kentler arası hiyerarşik yapı ise sermaye hareketleri doğrultusunda yeniden şekillenmiştir.

Küreselleşmenin mekânsal yansımaları dünyadaki birçok kentte olduğu gibi Türkiye kentlerinde de görülmektedir. Küresel sistemde sermayeyi çekebilen kentler gelişme şansını yakalarken sermaye çekemeyen kentler ise ekonomik olarak geride kalmaktadır. Türkiye’de Kayseri, Sivas ve Yozgat bu durumu en iyi örnekleyen il grubunu oluşturmaktadır. Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri birbirlerine coğrafi olarak sınır komşusu olmalarına rağmen birbirlerinden farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahiptirler. Küresel sisteme farklı düzeylerde eklemlenebilen bu gruptaki illerin küresel sermayeyi çekme başarısı da farklı derecelerde olmuştur. Bu durum bahsedilen illerin ekonomik ve sosyal gelişimlerinde farklılıklara yol açmaktadır.

Çalışmada Kayseri, Yozgat ve Sivas illerinin çeşitli ekonomik parametreleri karşılaştırılmıştır. Söz konusu kentlerin küresel sermayeye eklemlenebilme düzeylerinin ölçülmesi amacıyla yabancı yatırımcı sayısı, girişim sayıları, rekabetçilik sıralaması, ekonomik gelişmişlik sıralamaları gibi göstergelerden yararlanılmıştır. Bu karşılaştırmalardan elde edilen bulgular ışığında Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin küresel sermayeyi çekebilme kabiliyetlerinin birbirlerinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Buna göre Kayseri ili, Sivas ve Yozgat illerine göre yabancı sermaye çekme konusunda daha ileri bir seviyededir. 2019 yılı verilerine göre Kayseri’de faaliyet gösteren yabancı yatırım sayısı 311 iken Sivas’ta bu sayı 25, Yozgat’ta ise 17’dir. Söz konusu iller, ülkedeki iller arası gelişmişlik sıralaması, rekabetçilik sıralaması, dış ticaret potansiyeli, gayri safi yurt hâsıla payı ve nüfus yönünden birbirlerinden oldukça farklı seviyelerde bulunmaktadır. Böylelikle küresel sermayeyi çekebilme başarısı konusunda görülen bu farklılığın kentlerin ekonomik yapılarını da etkilediğini söylemek mümkün olabilmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin ekonomik düzeylerindeki farklılık aşağıdaki nedenlerle ilişkilendirilebilir:

- 1970 bunalımı sonrası kitlesel üretimden esnek üretim sistemine (fordist üretim sisteminden post-fordist üretim sisteminden) geçişle birlikte sermayenin mekânsal yönelimlerinde de değişim olmuştur. Karlılık için kendine en uygun yatırım alanları arayan sermaye belli bölgelere yönelmiştir. Sanayi odakları olarak nitelenen bu bölgeler kendi iç dinamiklerinin de katkısıyla önemli merkezler haline gelmişlerdir. Bu merkezler çevre yerleşmelerden yatırım ve emek çekerek kentler arası eşitsizliğe neden olmuşlardır. Bu bağlamda Kayseri ili de küresel sermaye için bir çekim merkezi haline gelerek bölge ekonomilerinin önüne geçmiştir.
- Cumhuriyet öncesi dönemde küçük ölçekli birer Anadolu kenti olan Kayseri, Sivas ve Yozgat'ta 1930'lu yıllarda dönemin yaygın ekonomik politikası olan devletçilik anlayışı gereği önemli sayıda kamu yatırımı yapılmıştır. Bu yatırımlar 1970 ve 1980'lere kadar bu kentlerin ekonomilerine önemli katkılar yapmıştır. Fakat 1970'lerden sonra tüm dünyada hakim olmaya başlayan neo-liberal ekonomik politikalar doğrultusunda uygulanan özelleştirme ve sanayisizleşme uygulamaları kent ekonomilerinde negatif yönlü etkiye neden olmuştur. Üretim biçimlerinin değişmesinin ardından yeni ekonomik sisteme entegre olabilen kentler ekonomik yönden gelişmeye devam ederken diğer kentler ekonomik yarışta geride kalmışlardır. Bu analize Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri açısından bakıldığında Kayseri ilinin yeni üretim sistemine daha kolay uyum sağladığı görülür. Kayseri'de Cumhuriyet sonrası kurulan uçak ve dokuma fabrikalarının kapatılması ya da özelleştirilmesiyle üretim yapısı mobilya ve metal ürünleri şeklinde değişim göstermiştir. Küreselleşen ekonomik yapıya daha hızlı uyum sağlayan Kayseri önemli bir yatırım mekânı haline gelmişlerdir.
- Kayseri'nin günümüzde Sivas ve Yozgat illerine göre gelişmiş bir ekonomik yapıya sahip olmasının temelinde yer alan bir diğer yapısal faktör de geçmişten gelen ticaret kenti olma özelliğidir. Kayseri geçmişte ticaretten elde ettiği sermaye birikimini uzmanlaşma, deneyim, bilgi birikimi ve teknoloji ile birleştirerek küresel sisteme daha kolay eklenilebilmiştir.

KAYNAKÇA

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Doğrudan Yabancı Yatırımcılar Şubesi.

Alkin, Kerem, vd. (2007). İller arası rekabet endeksi: Türkiye'deki illerin rekabetçilik seviyelerinin göreceli olarak ölçülebilmesi için bir yaklaşım. *İstanbul ticaret üniversitesi sosyal bilimler dergisi*. 11(2), 221-235.

- Ataay, Faruk, (2001). *Türkiye kapitalizminin mekânsal dönüşümü. Praksis. S.1, 53-96.*
- Çelik, Tuncay, (2016). Kayseri ekonomisinin üretim yapısı: değişme, gelişme ve ileriye yönelik tahminler. *Erciyes üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi XI, C.1, 7-19.*
- Doğan, A, E., (2001). Türkiye Kentlerinde Yirmi Yılın Bilançosu. *Praksis. S.2, 97-123.*
- Durgan, Selma, (2016). Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım potansiyelinin çekim modeli kullanılarak belirlenmesi. *Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.*
- Erbaş, Hayriye & Pervin, Soydemir. (2011). Sermaye hareketleri ve küresel kent olma yolunda İstanbul, Bilsay Kuruç'a Armağan, (ed. S. Şahinkaya-N. İ. Ertuğrul). Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 635-376.
- Eraydın, Ayda (2001). Küreselleşme-yerelleşme ve işlevleri farklılaşan kentler. *Prof. Dr. Cevat Geray'a armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 363-392.*
- Eraydın, Ayda (2002). *Yerel sanayi odakları: yerel kalkınmanın yeniden kavramsallaştırılması.* ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Ersoy, Melih & Tarık Şengül, (1997). Kalkınma kurumlarında kentler. *İktisat dergisi, Nisan-Mayıs, 70-78.*
- Friedman, John (1986). The world city hypothesis. *Development and change, 17(1), 69-83.*
- Friedman, Thomas L. (2000). *The lexus and the olive tree understanding globalization.* Anchor Books.
- Gençoğlu, Aylin Y. (2012). Kapitalizm, Kayseri ekonomisi ve işadamları, *İnönü Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi.*
- Geniş, Şerife, (2007). Küreselleşme: toplumsal eşitsizlik ve mekânsal ayrışma. *Sivil toplum dergisi, 5(17), 69-84.*
- Giddens, Anthony, (2000). *Elimizden kaçıp giden dünya: küreselleşme hayatımızı nasıl yeniden şekillendiriyor?* (çev. Osman Akınhay). Alfa Yayınları.
- Giddens, Anthony, (2013). *Sosyoloji*, (haz. H. Özbal, C. Güzel). Kırmızı Yayıncılık.
- Harvey, David, (2005). *Neo-liberalizmin kısa tarihi.* (çev. Aylin Onocak). Sel Yayıncılık.
- Harvey, David, (2015). *Sermayenin sınırları* (çev. Utku Balaban). Yazılama Yayınları.
- Hovardaoğlu, Ozan & Seda Hovardaoğlu, (2004). Dışa açılan üretim ilişkilerinin merkez dönüşümündeki yönlendirici etkileri-Kayseri kent merkezi örneği. *Erciyes üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi, 17(2), 257-269.*
- İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, (SEGE 2011), Kalkınma Bakanlığı Yayını.
- Kaygalak, İrfan, (2010). Türkiye'de sanayi kümelenmesi ve sanayinin yer seçimindeki yeni eğilimler", *Tücaum VI. coğrafya sempozyumu, 169-181.*
- Kayseri Valiliği, <http://www.kayseri.gov.tr/> (Erişim tarihi: 24. 09. 2020).

Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Sicil Müdürlüğü.

Kayseri Yatırım Rehberi, (2017), Oran (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı) Yayını.

Karaca, Güngör, (2007). Küreselleşme ve büyük Ortadoğu projesi. *İnönü üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi*.

Keleş, Ruşen (2016). *Kentleşme politikası* (15. Baskı). İmge Kitabevi.

Keyman, Fuat (2017). *Türkiye'nin kentlerinden kentlerin Türkiye'sine*. İstanbul: Türkonfed Yayını.

Kılınç, Gökçen & Hayat Zengin, (2012). Muhafazakâr yerel yönetim çerçevesinde küresel kentleşme deneyimi: Kayseri üzerine bir değerlendirme. *Çağdaş yerel yönetimler*, 21(4), 27-45.

Mittelman, James H. (2000). *The globalization syndrome: transformation and resistance*, Princeton University Press.

Mumyazmaz, Hatice, (2015). Bir Devlet Teşekkülü: Yozgat Tekel Bira Fabrikası”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat araştırmaları dergisi*, S. 22, 145-166.

Mutluer, Mustafa, (2004). Denizli sanayi performansının küreselleşme ve yeni sanayi odakları açısından değerlendirilmesi, *Kentsel ekonomik araştırmalar sempozyumu*, C.2, DPT Yayını, 40-50.

Oran, (2020), Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Ekonomi Göstergeleri.

Özaslan, Metin, (2015). Türkiye’de dışa açılma süreci ve sanayinin mekânsal dağılımında değişimler” tucaum.ankara.edu.tr, 265-288.

Özsan, Mehmet Emin & Metin Özasan, (2015). Küresel kentler ve ülkemiz metropollerinin küresel kent hiyerarşisindeki yeri, tucaum.ankara.edu.tr

Robertson, Roland,(1992). *Globalization: social theory and global culture*. Londra: Sage Publications.

Sassen, Saskia, (1991). *The global city, New York, London, Tokyo, New Jersey*. Princeton University Press.

Sennet, Richard (2002). *Ten ve Taş* (çev. Tuncay Birkan). Metis Yayınları.

Sert, Emre, vd. (2005). Küreselleşme sürecinde değişen kent kavramı; mekân ve politikleşme üzerine bir okuma çalışması. *Planlama Dergisi*, S. 2, 101-111.

Sivas Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Sicil Müdürlüğü.

Şenlier, Nihal, Semiha S. ERYILMAZ, (2004). Kentler arası rekabette İstanbul’un yeri. *Kentsel ekonomik araştırmalar sempozyumu*. C.2, 232-243.

Şenses, Fikret, (2003), Neoliberal küreselleme kalkınma için bir fırsat mı, engel mi?”, erc working paper in economic 04/09.

Sönmez, Temel, (ty), Dünden Bugüne Yozgat.

Tüik, *Türkiye istatistik kurumu, istatistik göstergeler*.

Tümtaş, Mim Sertaç, Cem ERGUN, (2016). Küreselleşme ve kentlere etkileri”, *SDÜ fen edebiyat fakültesi sosyal bilimler dergisi*, Nisan, S. 37, 135-150.

Wallerstein, Immanuel (2000). Globalization or the age of transition. *International Sociology*, 15(2), 249-265.

Yeldan, Erinç (2001), *Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisi: bölüşüm, birikim ve büyüme*. İletişim yayınları.

Yozgat Valiliği, <http://www.kayseri.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12. 10. 2020).

Yozgat Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Sicil Müdürlüğü.

Yurt Ansiklopedisi, (1982), C.XIX, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.